

מפגש מס' 38

דף למנחה

ספר מלכים א', ט'-י"ג

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ט' - מפעלי הבניה של שלמה

פרק י' - קשרי הכלכלה הרחבים של שלמה

פרק י"א - הקמת שטנים לשלמה

פרק י"ב - פילוג המלוכה

פרק י"ג - נבואת איש הא-להים מיהודה

לימוד מעמיק

התפלגות המלוכה

השבוע נעסוק בסיבות להתפלגות המלוכה - החל ממגמתו האוניברסלית של שלמה, דרך מעשיו המנוגדים לאיסורי התורה החלים על המלך, ועד הסיבות הפוליטיות והחברתיות להתמרדות העם. ניגע גם ברקע ההיסטורי לפילוג בין שבט יהודה לשאר שבטי ישראל.

חלק א' - האוניברסליות ומחירה

לאחר תקופת המלוכה הראשונית של דוד, שהתאפיינה בכיבושים ובדאגה לבטחון ישראל מפני העמים מסביב, מלכותו של שלמה מאופיינת בקשרי מסחר ענפים, התרחבות פוליטית והתעצמות. העובדה ששלמה התחיל למלוך בסביבה רגועה ובטוחה, בזכות כיבושיו של דוד, אפשרה לו להתמקד בפיתוח ובבנייה של מוסדות השלטון ושל הקשרים הפוליטיים הכלכליים של הממלכה. שגשוגה של מלכות שלמה מביא אותו לנסות ולהרחיב את השפעתו גם לגוים הרחוקים. שני אלמנטים משמעותיים חזקו את קשריו של שלמה בקרב העמים הרחוקים - חכמתו וקשריו עם חירם מלך צור:

חכמת שלמה ומלכת שבא:

כבר בראשית תיאור חכמתו הגדולה של שלמה מסופר כי שמו נודע בגוים והביא להתעניינות אוניברסלית: ויחפם מכלל האדם מאיתו האזרחי והימן וכלל ודרדע בני מחול ויהי שמו בכל הגוים סביב: ... ויבאו מכלל העמים לשמע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו: (ה', יא-יד). שמע חכמתו של שלמה הביא מאוחר יותר לחיזוק קשריו הפוליטיים ועוצמתו הכלכלית. עובדה זו מבטאת בעיקר בפרקים שלנו, העוסקים בהיתעצמותו הכלכלית. כאן חוזר התיאור על המשלחות הבאות מרחוק לשמע חכמתו, אך מודגשות גם המנחות שהביאו עמם: וכלל הארץ מבקשים את פני שלמה לשמע את חכמתו אשר נתן א-להים בלבבו: והמה מבאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב ושלמות ונשק ובשמים סוסים ופרדים דבר-שנה בשנה: (י', כד-כה).

שיאה של התעניינות זו היה בביקורה של מלכת שבא המגיעה לבחון את שלמה בחידות. ממלכת שבא היתה כנראה קרובה למקורות הזהב המוכרים - אופיר וחווילה, (לפי הכתוב בבראשית י', כה-כט שבא אופיר וחווילה מופיעים יחד, ברשימת בני יקטן) ושבא עצמה מוזכרת כמקור של זהב, לבונה וכל טוב (כגון בישעיהו ס, ו). התעניינותה של ממלכה גדולה ועשירה בממלכתו של שלמה, יחד עם המתנות הייחודיות שהביאה עמה, חיזקו

בוודאי את מעמדו של שלמה. יש גם הרואים בביקורה ביקור פוליטי לצורך עסקאות מסחר משותפות עם שלמה. (ראה ב**פוסט מאת הרב יואל בן-נון** וב**פוסט מאת עמוס חכם**)

חירם מלך צור:

הקשרים עם חירם החלו עוד בימי דוד, והמשיכו בימי שלמה. אצל שניהם התבטא הדבר קודם כל בסיוע צידוני בבניית בתי השלטון [בניית ביתו של דוד (**שמו"ב ה, יא**)], ובניית בית ה' ובית המלך בימי שלמה (**מל"א ה', טו**) אך לאחר בניית המקדש מרחיב שלמה את שיתוף הפעולה עם חירם לקשרי מסחר ענפים ויוצא יחד עם חירם למסעות התעשרות באופיר: **וְאֵנִי עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֵצִיּוֹן-גִּבְרָא אֲשֶׁר אֶת-אֱלוֹת עַל-שֵׁפֶת יַם-סוּף בְּאֶרֶץ אֲדוּם: וַיִּשְׁלַח חִירָם בְּאֵנִי אֶת-עֲבָדָיו אֲנָשֵׁי אֲנִיּוֹת יָדְעֵי הַיָּם עִם עֲבָדֵי שְׁלֹמֹה: וַיָּבֵאוּ אוֹפִירָה וַיִּקְחוּ מִשָּׁם זָהָב אַרְבַּע-מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים כֶּפֶר וַיָּבֵאוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה: (ט', כו-כח).** הצידונים היו יורדי אוניות מנוסים, ולאורך ההיסטוריה יושבי צור וצידון (המכונים פיניקים) בססו את חייהם על סחר בין יבשתי רחב היקף, ובשל כך היו ממלכות עשירות מאד (עובדה זו מפורטת בהרחבה בקינתו של יחזקאל על העיר צור ב**יחזקאל כז**).

שילוב מעצמת המסחר הצורית עם מיקומה האסטרטגי של ארץ כנען השולט על דרכי המסחר והנמל שבונה שלמה בעציון גבר, הופכים את הברית של שלמה וחירם לברית כלכלית מוצלחת שמזרימה לממלכת ישראל כמויות גדולות של זהב בשנה ממסחר ומתיירות: **"וַיְהִי מִשְׁקַל הַזָּהָב אֲשֶׁר-בָּא לְשְׁלֹמֹה בְּשָׁנָה אֶחָת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁשִׁים וְשֵׁשׁ כֶּפֶר זָהָב: לְבַד מֵאֲנָשֵׁי הַתָּרִים וּמִסַּחֲרֵי הָרְכָלִים וְכָל-מַלְכֵי הָעָרִב וּפְחוֹת הָאֶרֶץ: "** (י', יד-טו). ניתן בהחלט להבין מדוע יאמץ שלמה את ההצלחה והשגשוג - על ידי כך הוא מבסס את ממלכת ישראל, מעשיר ומחזק אותה ומצליח לבנות את המקדש ואת מוסדות השלטון הנדרשים. הכלכלה הפורחת היא אמנם סימן של ברכה לממלכתו, אך למרות זאת, יש בה גם חסרונות רבים:

התורה מבקרת ואף שוללת את ריבוי העושר של מלך ישראל. שלושה איסורים מצווה התורה על המלך שימלוך בישראל: רק לא ירבה-לו סוסים ולא ירשיב את-העם מצרימה למען הרבות סוס וְה' אָמַר לָכֵן לֹא תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּיַדְךָ הָזֶה עוֹד: וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוֹר לָבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מְאֹד: (דברים י"ז, טז-יז). בתנופת הצמיחה של שלמה מבהירים לנו הפרקים כיצד הוא עובר על כל אחד ואחד מאיסורים אלו:

לאחר התעצמותו הכלכלית בזהב לרוב, עובר שלמה לאסוף לעצמו אורוות סוסים ורכב בכמויות גדולות - **וַיֵּאָסֶף שְׁלֹמֹה רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַיְהִי-לוֹ אֲלֹף אַרְבַּע-מֵאוֹת רֶכֶב וּשְׁנַיִם-עֶשְׂרֵת אֲלֹף פָּרָשִׁים וַיִּנְחַם בְּעָרֵי הָרֶכֶב וַעֲסֵה-הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלַם: (י', כו)** - בהתחשב בבריתות השלום שהיו לו ובכח שלטונו הרב, לא מסתבר ששלמה אסף את כל אלה ככח צבאי, אלא כנראה שעשה זאת כדי להראות את גדלו וכבודו. ריבוי הסוסים לא רק שהיה עברה בפני עצמה על הציווי המפורש בפרשת המלך, אלא אף הביא את שלמה לעבור על החשש המרכזי שבגללו אוסרת התורה את ריבוי הסוסים - השבת העם למצרים: **וּמוֹצֵא הַסּוּסִים אֲשֶׁר לְשְׁלֹמֹה מִמִּצְרַיִם... וַתַּעֲלֶה וַתִּצָּא מִרְכָּבָהּ מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּסֵי בְחֻמָּשִׁים וּמֵאָה וְכֵן לְכָל-מַלְכֵי הַחֲתִים וּלְמַלְכֵי אֲרָם בַּיָּדִים יֵצְאוּ: (י', כח-כט).** נראה כי לא זו בלבד שירדו אנשי שלמה לקנות סוסים במצרים, אלא ששלמה אף הפך למייבא סוסים לשאר הארצות באזור - לחתים ולארם. לשם כך היה על שלמה להושיב שגרירים מאנשיו שינהלו את המסחר במצרים, ולעבור על איסור התורה. חז"ל זיהו תופעה זו והסבירו את טעותו של שלמה בדרישת טעמי התורה, ובמחשבה כי יוכל להמנע מהתוצאות של הרביית סוסים, האמורות בתורה:

סנהדרין דף כ"א ע"ב: אמר רבי יצחק: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה? שהרי שתי מקראות נתגלו: טעמן נכשל בהן גדול העולם. כתיב: "לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" (דברים י"ז, יז), אמר שלמה: אני ארבה ולא אסור, וכתיב: "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו" (מלכים א' י"א, ד); וכתיב: "לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה" (דברים י"ז, טז), ואמר שלמה: אני ארבה ולא אשיב, וכתיב: "ותצא מרכבה ממצרים בשש" וגו' (מלכים א' י', כט).

המדרש מיחס תופעה זו גם בנוגע לריבוי הנשים של שלמה, וכך אף נאמר בפסוקים במפורש: והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת-פרעה מואבית עמנויות אדמית צדנית חתית: מן-הגוים אשר אמרה: אל-בני ישראל לא-תבאו בהם והם לא-יבאו בהם אכן יטו את-לבבכם אחרי אלהיהם בהם דבק שלמה לאהבה: ויהיו לו נשים שבע מאות ופולגשים שלש מאות ויטו נשיו את-לבו: ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את-לבבו אחרי אלהים אחרים ולא-היה לבבו שלם עסה: א-להיו כלבב דויד אביו: (י"א, א-ד). עבירתו של שלמה על האיסור להרבות נשים, הביאה בסופו של דבר גם להסרת לבבו. (ראה עוד בפוסט של הרב אמנון בזק).

נראה כי מתחילה הרבה שלמה את נשיו כנישואים פוליטיים בעיקר, במסגרת בריתות עם עמי הסביבה. אך מן הפסוק עולה כי ריבוי הנשים הפך לאהבה גם מעבר לכך. בירושלמי מופיעה מחלוקת בנוגע לטיבה של אהבה זו:

ירושלמי סנהדרין ב, ו: וכתב "והמלך שלמה אהב נשים נכריות" ר' שמעון בן יוחי אמר: אהב ממש לזנות... ר' יוסי אומר: למושכן לדברי תורה ולקרבת תחת כנפי השכינה.

אמנם ר' שמעון טוען שהייתה בעיה מהותית בעצם נשיאת הנשים הרבות, אולם ר' יוסי מציע כי היה לשלמה מניע דתי בנסיגתו לקרב נשים רבות ככל האפשר אל תחת כנפי השכינה. יחסיו המדיניים של שלמה המלך עם מדינות רבות, כוללים נישואים לנשים זרות המייצגות ממלכות זרות. מתוך כך ניסה שלמה לעודד את קרבתם של גוים רבים אל חכמתו, ואל ארצו (כפי שראינו לעיל). לקרבה זו ישנה גם משמעות תרבותית ולא רק מדינית וכלכלית. כך בתפילתו בחנוכת הבית מזכיר שלמה את רצונו כי המקדש יהווה מרכז רוחני גם עבור הגוים ולא רק עבור עם ישראל. לפי שלמה, גם אדם נכרי יכול לבא ולהתקרב למקדש, להתפלל לפני ה' ולהיענות: "וגם אל-הנכרי אשר לא-מעמך ישראל הוא וקא מארץ רחוקה למען שמך: כי ישמעון את-שמך הגדול ואת-ידך החזקה וזרעך הנטויה וקא והתפלל אל-הבית הזה: אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל-עמי הארץ את-שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי-שמך נקרא על-הבית הזה אשר בניתי:" (ח, מא-מג). רעיון אוניברסלי זה מופיע לראשונה בדבריו של שלמה. יתכן שכל מעשיו האוניברסליים של שלמה היו בניסיון להוות דגם של ממלכה אידיאלית, המפיצה את שם ה' בעולם ומקרבת את הגוים לעבודת ה'.

לאור הבנה זו, ניתן אולי להסביר גם את בניית הבמות לאילי העמים ע"י שלמה: אז יבנה שלמה במה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על-פני ירושלים ולמלך שקץ בני עמון: וכן עשה לכל-נשיו הנכריות מקטירות ומזבחות לאלהיהן: (י"א, ז-ח). באופן פשוט, נראה שמדובר בעבודה זרה ברמה חמורה ביותר, אולם לפי חלקו השני של הפסוק - "וכן עשה לכל נשיו הנכריות מקטירות ומזבחות לאלהיהן" - ניתן להציע שאין מדובר בעבודה זרה של שלמה בעצמו, אלא מתוך רצונו של שלמה לאפשר לנכרים להתקרב אליו ואל תרבותו, בנה שלמה את הבמות לשימוש הנכרים העולים לירושלים למסחר, באופן שיאפשר להם להרגיש בנח עם אפשרות לקיים את דתם בעת שהם עומדים אל מול בית ה', וכך גם נתן לנשיו להמשיך לקטר ולזבח לאלהיהן. תהליך ההתקרבות צריך להיות הדרגתי על מנת שהנכרים יוכלו להרגיש בנח בו. מעניין לראות שבמות אלו שרדו את מהפכת חזקיהו, ונותרו בהר על פני ירושלים עד בואו של יאשיהו: ואת-הבמות אשר על-פני ירושלים אשר מימין להר-המשחית אשר בנה שלמה מלך-ישראל לעשהתרת שקץ צידנים ולכמוש שקץ מואב ולמלפס תועבת בני-עמון טמא המלך: (מל"ב כג, יג).

כמובן הנביא מעביר ביקורת על המגמה הזו של שלמה - הרצון לפתוח את השערים לכל הגוים לא יכול לבא על חשבון השמירה על קדושת הארץ ושמירת המיקוד של עבודת ה' האחד בבית המקדש. נראה כי תנועה זו היא שהביאה בסופו של דבר את פורענות הפילוג על ממלכת שלמה. (ראה עוד בפוסט מאת הרב משה כהן, ומאת הרב יגאל אריאל)

שאלה לדיון

האם וכיצד ניתן לקיים קשרים בינלאומיים מדיניים, פוליטיים, כלכליים, בלי להיות מושפע תרבותית? האם מדינה יכולה להרשות לעצמה שלא לבנות קשרים בינלאומיים על מנת לשמור על התרבות האותנטית שלה?

חלק ב' - מרד חברתי פוליטי

במקביל לסיבה הרוחנית לפילוג, אנו עדים להתמרדות שעולה מתוך העם, ומביאה לפילוג בימי מלכותו של רחבעם בן שלמה. ראשיתו של המרד עוד בימי שלמה: וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הָרִים יָד בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּנֵה אֶת הַמְּלוּא סָגַר אֶת פְּרָץ עֵיר דָּוִד אָבִיו (י"א, כו). אך שלמה מצליח לדכא את המרד, וירבעם בורח למצרים. לאחר מותו של

שלמה, חוזרת התסיסה נגד המלוכה. הדבר מתבטא בכך שרחבעם נאלץ לבא לשכם לטקס ההמלכה שלו. רחבעם לכאורה איננו זקוק להמלכה, מפני שהוא בנו של המלך שלמה, ואמור לקבל את המלוכה אחריו. אולם, כנראה שהיה צורך בהמלכה מפני שערערו על מלכותו. הטקס מתקיים בשכם, ולא בירושלים, שהיא הבירה של ממלכת שלמה, ובנוסף לכך בזמן הטקס העם בא בדרישה אל המלך הצעיר להפחית מעליהם את כובד המסים: וַיָּבֹא יִרְבֵּעַם וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיְדַבְּרוּ אֶל־רַחֲבֵעַם לֵאמֹר: אֲבִיךָ הִקְשָׁה אֶת־עַלְנוּ וְאַתָּה עַתָּה הִקַּל מִעֲבֹדֶת אָבִיךָ הַקְשָׁה וּמַעַלּו הַכֶּבֶד אֲשֶׁר־נָתַן עָלֵינוּ וְנַעֲבֹדְךָ: (י"ב, ג-ד).

רחבעם מתייעץ עם שריו הזקנים ועם חבריו הילדים, בוחר בעצה הטובה פחות - של חבריו - ועונה לעם בלשון קשה: וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ אֶת־הָעָם קָשָׁה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר יָעָצְהוּ: וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כַּעֲצַת הַיְלָדִים לֵאמֹר אָבִי הִכְבִּיד אֶת־עַלְכֶם וְאֲנִי אֲסִיף עַל־עַלְכֶם אָבִי יִסֶּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאֲנִי אֲיַסֵּר אֶתְכֶם בַּעֲקָרָבִים: וְלֹא־שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶל־הָעָם כִּי־הִיְתָה סִבָּה מֵעַם ה' לְמַעַן הָקִים אֶת־דְּבָרֵי דָבָר ה' בְּיַד אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי אֶל־יִרְבֵּעַם בְּדִבְרֵי טָט: (י"ב, ג-טו). רחבעם איננו שומע לבקשת העם, ומבקש להכביד עליהם ולהנהיג שלטון כוחני. מובן כי תגובה זו מדליקה את אש המרד שלחשה בלבבות העם עוד לפניכן, ושמה קץ למלכותו של רחבעם על כל ישראל. הכתוב מדגיש כי דווקא בחירתו של רחבעם בעצת הילדים הביאה עליו את הפורענות הזו. נראה אם כן כי הבקשה לא היתה סתם תירוץ כדי להפיל את רחבעם, אלא בקשה אמיתית שנבעה מהסבל של העם בתקופת מלכותו של שלמה, ואם רחבעם היה שומע בקול העם, הם לא היו מורדים בו.

האם אכן העם סבל בימי מלכות שלמה? בתחילת מלכותו של שלמה, מתואר כי ישראל ישוב 'איש תחת גפנו ותחת תאנתו' בשלום, בשלום וברוחה: יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כְּחֹל אֲשֶׁר־עַל־הֵם לְרַב אֲכָלִים וְשִׁתִּים וְשִׁמְחִים: ... וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לְבִטָּח אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שָׁבַע כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה: (ד'ב, ג - ה'ה). תיאור זה מעיד על רוחה כלכלית ממנה נהנו אנשי ישראל בימי שלמה. בנוסף לכך, הפסוקים מתארים כיצד לקח שלמה מס עובד מעמים אחרים, ולא מישראל (ט', טו-כב). הפסוקים מדגישים כי רק מעמי הארץ הנותרים לקח שלמה לעבדים, ואילו בני ישראל לא היו לעבדים אלא לשרים ואנשי צבא בעלי תפקיד והתמחות. לפי פסוקים אלה, לא נראית סיבה למרד של ישראל בשלמה.

אולם, ישנם גם פסוקים המתארים מצב שונה: וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסַּם מְכַל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמָּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ: וַיִּשְׁלַחם לְבִנְיָמִן עֲשָׂרַת אֲלָפִים בְּחֹדֶשׁ חֲלִיפֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְּלִבְנוֹן שְׁנַיִם חֲדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאַדְנִיָּרִים עַל־הַמָּס: וַיְהִי לְשֹׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נָשִׂא סִבָּל וְשִׁמְנִים אֶלֶף חֲצִב בְּהָר: לְכַד מְשָׁרֵי הַנְּצָבִים לְשֹׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלֹאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשִׁלֹּשׁ מֵאוֹת הָרָדִים בְּעַם הָעֵשִׂים בְּמִלְאכָה: (ה', כז-ל). בפסוקים אלה מתואר ששלמה מעלה מס גם מישראל עצמם, ושולח אותם לעבוד חודש 'מילואים' בלבנון כל שלושה חודשים (סך הכל - 4 חודשים בשנה!) וזאת בנוסף לעשרות אלפי העובדים שעסקו במלאכת הבניה עצמה. בהמשך אנו מתוודעים אף למסגרת עבודה של בני יוסף, עליה היה אחראי ירבעם: שְׁלֹמֹה בְּנֵה אֶת־הַמְּלוּא סָגַר אֶת־פְּרָץ עֵיר דָּוִד אָבִיו: וְהָאִישׁ יִרְבֵּעַם גָּבוֹר חֵיל וַיְרֵא שְׁלֹמֹה אֶת־הַנְּעַר כִּי־עָשָׂה מְלֹאכָה הוּא וַיִּפְקֹד אֹתוֹ לְכָל־סִבָּל בֵּית יוֹסֵף: (י"א, כז-כח).

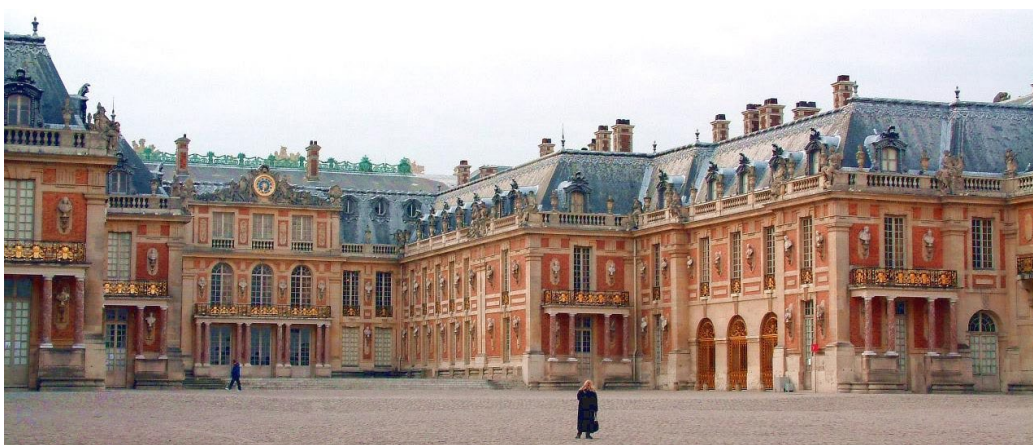
כיצד ניתן להבין את הפער בין הפסוקים השונים? יתכן שבמהלך השנים חלו תמורות בגביית המס במלכות שלמה. יתכן מאד כי בתחילה שלמה אכן השתדל שלא להעמיס עבודה על ישראל ולהעלות מס-עובד מן העמים הנשארים בלבד. לטובת בניית המקדש - היה עליו להעלות מס זמני גם מבני ישראל על מנת לשתף פעולה כראוי עם חירם ועבדיו. סביר להניח שבשלב זה העם קבל זאת על עצמו והבין את הצורך הן בשל חיזוק המלוכה, והן משום חשיבותו הלאומית של המקדש. אך נראה כי עם הזמן הפך העניין לקשה יותר. מפעלי הבנייה של שלמה הלכו והתרבו, ודרשו עוד ועוד כח עבודה, ולא נראה היה שיש לדבר סוף. נראה כי

הדברים התגלגלו כך ששלמה כבר לקח עובדים מהעם גם לצרכים פחות חשובים מבחינה לאומית, עד כי הפיל על אנשי בית יוסף את עבודת סגירת המילוא בעיר דוד. (ראה [פוסט מאת הרב יואל בן-נון](#)). בשלב זה התחילה תחושת המרמור, ובין השאר הביאה התחושה הזו את ירבעם למרוד בשלמה ולברוח למצרים ([מל"א י"א, כו](#)). פירוט נוסף ב[פוסט של הרב אלחנן סמט](#)).

מעניין לשים לב, כי תיאורי השעבוד והמס מזכירים במידה מסוימת את תהליך שעבוד ישראל במצרים: 'וַיִּשְׂמֹעַ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּזוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה אֶת־פֶּתֶם וְאֶת־רַעְמֶסֶס: וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְרַע מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרְךְ: (שמות א', יא-יג). השוואה זו מלמדת כי 'השבת העם למצרים' אותה הזכרנו בעניין חטאי המלך, מבטאת גם את המצב החברתי אליו הביא אותם שלמה - חזרה לימי העבדות. (להרחבה ראה [מאמרו של הרב ד"ר חנן גפני](#))

לרוב, נתנה ההזדמנות לעצור לרגע את התנופה, להבין כי מעבר המלוכה מאפשר הערכה מחדש ובחינה של תנופת הפיתוח, ולתת הזדמנות לעם ליהנות מן המצב אליו הגיעו ולהמשיך את מפעלי הבנייה בצעדים רגועים יותר. למרות ההגיון הרב מאחורי עצתם של הזקנים, נוטה דעתו של רוב העם לעצת הילדים וכך מגיעה לסופה מלכות ישראל המאוחדת (ראה עוד ב[פוסט מאת הרב אמנון בזק](#)).

שאלה לדין אקטואלי

[זכויות יוצרים לתמונה](#)

לפניכם תמונה מארמונות ורסאי המפוארים, של מלכי צרפת. ארמון ורסאי הפך את לואי ה-14 למלך העוצמתי ביותר בכל אירופה. לארמון הייתה השפעה רבה על הארכיטקטורה, עיצוב הפנים והאומנות בצרפת בפרט ובאירופה בכלל. השפעת הארמון ניכרה בכל רחבי אירופה. אולם, בניית הארמון, אחזקתו ושימושו כילתה חלק נכבד מתקציבה של צרפת, וישנם היסטוריונים רבים שהעלו את בניית הארמון ועלויות אחזקתו כאחת הסיבות לפרוץ המהפכה הצרפתית. האם לדעתכם מלך צריך להסתפק בבית פשוט ולעסוק רק בניהול המדינה או שמא יש גם יתרונות לארמון ייצוגי? מהם הגבולות של הפאר הדרוש למלכות? מתי כל זה הופך לניצול ואיך מונעים זאת?

נראה אם כן כי מלכותו הגדולה של שלמה תבעה מחירים רבים, בשני מישורים: האחד - הקשרים הבינלאומיים הרחבים גבו מחיר רוחני של פתיחות לתרבויות זרות ואליליות. והשני - מפעלי הבנייה העצומים שדורשת מלכות מפוארת כזו דורשים כסף רב ועבודה אינסופית, אשר העם נושא בעולה הכבד, ובדרך כלל מרגיש מנוצל. השילוב של הבעיות הרוחניות יחד עם הבעיות החברתיות הביאו לתוצאה הסופית של התפלגות עם ישראל לשתי ממלכות.

חלק ג' - בין יהודה לישראל

חלוקתם של ישראל לשתי קבוצות יצרה מצב שבו שבט יהודה (ושני שבטים שנספחים אליו) עומדים אל מול עשרה שבטים אחרים של ישראל. אמנם פיצול זה בא לשיא בפילוג הממלכה, אך מן המקראות עולה כי הבידול הזה היה קיים כבר הרבה קודם לכן. כאשר אוסף שאל את העם למלחמה בבני עמון בספר שמואל, בני

יהודה נפקדים בנפרד מבני ישראל: וַיִּפְקְדֵם בְּבִזְקָה וַיְהִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי וְאִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשִׁים אֶלְפֵי: (שמואל א' י"א, כח), וכך גם ביציאתו למלחמה בעמלק. מסיפורים אלה ניתן לראות כי עוד לפני שבט יהודה נודע כשבט המלכות, היה להם מעמד חברתי נפרד משאר העם. ניתן להציע כי זהו רק עניין טכני הקשור למלחמה - מאחר ופעמיים בספר שופטים מונה שבט יהודה על ידי ה' להיות היוצא ראשונה לקרב, קבל השבט את תפקיד החלוץ באופן קבוע ועל כן הוא נמנה בנפרד. אך יתכן שהיה בהפרדה זו משהו מהותי יותר. ישנם המציעים כי שבט יהודה התנהל חברתית באופן נפרד משאר העם, מה שיכול לתת הסבר נוסף למנוסתו של דוד משאול דווקא לארץ יהודה, שם אולי לא שלט שאול באופן מלא. כשבט שבשני המפקדים במדבר היה השבט הגדול ביותר, והתיישב באיזור רחב ומרכזי של הארץ סמוך לגבולה הדרומי, סביר שפיתח עצמאות כלשהי במבנהו החברתי. אותו המתח בין השבט הגדול לשאר העם גרם מאוחר יותר, כאשר חוזר דוד מגלותו בעקבות מרד אבשלום, לריב שכמעט והסתיים במרד נוסף - שבע בן בכרי קם ומכריז כי אין לו ולישראל חלק בדוד, ודוד נשאר עם נאמנות בני יהודה בלבד.

אם כן, העובדה כי ישראל רואים ביהודה שבט נפרד שמתנשא כעת על העם ורודה בו, מצטרפת לגורמי הפילוג שהצגנו כבר קודם לכן, ומשפיעה עוד על החלטת ההיפרדות. מעניין כי המדרש מקשר ישירות בין שבע בן בכרי לפילוגו של ירבעם, בכך שהוא מזהה בין שבע לנבט - אביו של ירבעם:

סנהדרין דף ק"א ע"ב: תנא הוא נבט הוא שבע בן בכרי (סנהדרין קא):

סיכום

שלמה הביא את ממלכת ישראל לשיא מדיני, בטחוני כלכלי ורוחני, וכחלק מתנופת פיתוח זו היו לו מפעלי בנייה רבים. הצלחתו הביאה אותו לנסיון להוות מרכז רוחני לכל העמים, שיקרב גם את הגויים להכרת שם ה' ולעבודתו. מחירה של תנופת הפיתוח הזו היו בשני המישורים - במישור הרוחני - שלמה עבר על איסורי המלך והמשתמע מהם, עד כדי מתן לגיטימציה לעבודת אלילים בירושלים; ובמישור החברתי - שלמה שיעבד את העם והכביד את עול המלכות עליהם, עד לפריצת מרד. שתי הבעיות הללו, יחד עם הפירוד הראשוני שכנראה כבר הורגש בין שבט יהודה לשאר ישראל, הביאו בסופו של דבר לפילוגה של ממלכת ישראל הצעירה לשתי ממלכות אויבות.

להרחבה

[מאמר של הרב יצחק לוי: מלכות שלמה בירושלים - הנפילה \(חלק מסדרת מאמרים בנושא ירושלים\) סדרת מאמרים מאת הרב אלחנן סמט: חטאי שלמה ונבואת העונש בפי אחיה השילוני](#)
[שיעורו של הרב יהודה מילי: מי פילג את הממלכה? שלמה, רחבעם או ירבעם - אחריות מול אשמה](#)
[שיעורו של הרב דוד נתיב: מלכות שלמה - מהשיא של ימי המקרא לשבר גדול](#)
[שיעורו של יעל שלוסברג: שלמה המלך - בית לה' ובית לבת פרעה](#)
[שיעורו של ד"ר חגי משגב: מדיניותו של שלמה](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נלמד על המלכים מבית יהודה: רחבעם אבים ואסא, ועל התחלפות בתי המלוכה במלכות מירבעם עד אחאב, ונתחיל ללמוד על אחאב ואליהו.